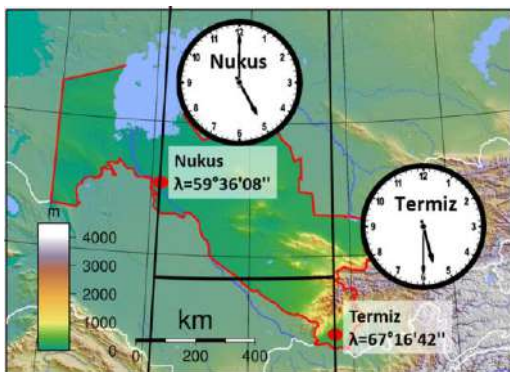

7-§. MAHALLIY VA DUNYO VAQTLARI

Tayanch ibora (kalit so'z)lar: mahalliy vaqt, poyas vaqti, dunyo vaqti, Grinвич yarim tuni, Toshkent yulduz vaqti.

Mahalliy vaqt. Yer sharidagi ma'lum bir punkt uchun yulduz yoki Quyosh vaqti shu joy uchun mahalliy vaqti deyiladi. Ma'lum joyning aniq ***mahalliy vaqtini*** bilish, bu joyning geografik uzunlamasini aniqlash uchun ham zarurdir. Ixtiyoriy λ_1 va λ_2 uzunlamalarga ega bo'lgan punktlarning mahalliy vaqtlari T_1 va T_2 orasida quyidagicha bog'lanish mavjud:

Termiz va Nukus shaharlari orasidagi mahalliy vaqtlar farqi

$$\lambda_1 - \lambda_2 = T_1 - T_2$$

Dunyo vaqti. Uzunlamasi nolga teng bo'lgan meridianning (ya'ni Grinвич meridianining) mahalliy vaqti, shartli ravishda, dunyo vaqti T_0 qilib olingan.

Ixtiyoriy λ uzunlamaga ega bo'lgan punktning mahalliy vaqti T_λ , dunyo vaqti T_0 orqali quyidagicha topiladi (chunki $\lambda_0=0$):

$$T_\lambda = T_0 + \lambda$$

Poyas vaqti. Yer sharida cheksiz ko'p meridian o'tkazish mumkin bo'lib, ularga tegishli mahalliy vaqtlar ham cheksiz ko'p bo'ladi.

Yer shari 24 ta poyasga bo'lingan

Shuning uchun ham amalda mahalliy vaqtdan foydalanib bo'lmaydi. Shu boisdan, Xalqaro kelishuvga muvofiq, Yer shari 24 ta poyasga bo'lingan. Har bir poyas uchun alohida vaqt belgilanadi. Ular bir-biridan uzunlamalari o'rtacha 15° farq qiluvchi meridianlar bilan chegaralanadi va tartib bilan 0 dan 23 gacha (0, 1, 2, 3, ..., 23) raqamlanadi. Har bir poyas uchun bitta meridian asosiy meridian qilib olinadi. Asosiy meridianlarning uzunliklari (λ) mos ravishda $0^h, 1^h, 2^h, 3^h, 4^h, \dots, 23^h$ qilib qabul qilingan. Bunda uzunligi 0° bo'lgan meridian 0- poyas o'rtasidan, 1^h bo'lgan meridian esa 1-poyas o'rtasidan o'tadigan va h.k. qilib olinadi.

Bunda ixtiyoriy N nomerli poyasning poyas vaqti qilib, shu poyas o'rtasidan o'tgan asosiy meridianning mahalliy vaqti olinadi. Ixtiyoriy λ_m uzunlamali joyning mahalliy va u joylashgan poyasning vaqtlari o'rasida quyidagicha bog'lanish mavjud (4).

$$\lambda_m - \lambda_{as} = T_m - T_p$$

chunki λ_{as} - mazkur poyasning asosiy meridianining uzunlamasini, T_p - uning vaqtini, T_m esa λ_m uzunlama meridianiga tegishli mahalliy vaqtini ifodalaydi.

Aslida $\lambda_{as} = N^h$ bo'lganidan, bu ifoda ko'pincha $\lambda_m - N^h = T_m - T_p$ ko'rinishida yoziladi. Shu bois, poyas vaqti (T_p) berilgan bo'lsa, mahalliy vaqt (T_m) yoki, aksincha poyas vaqtini topish quyidagi tenglamalar yordamida bajariladi:

$$T_p = T_m - \lambda_m + N^h \quad \text{yoki} \quad T_m = T_p - N^h + \lambda$$

